

observation that in most applications our primary interest lies in the sum of business process instances at a given point in time. Such meetings can be obtained from the event view or from the state view. About event views, we can consider the different activity instances that occurred during a given observation period, the total running time of those activities, or the resources consumed by those instances. From a state perspective, an assemblage can refer to the average state value for each instance over a period of observation or to the actual state of states. We call this view the business process view. The idea behind business process visualization is illustrated in Figure 1c. Note that looking at the states is taken at some time of T.

References

1. Fundamentals of Business Intelligence (Data-Centric Systems and Applications) 2015th Edition by Wilfried Grossmann (Author), Stefanie Rinderle-Ma (Author).
2. "Business Intelligence - Grundlagen und praktische Anwendungen: Eine Einführung in die IT" by Hans-Georg Kemper and Henning Baars.
3. David Loshin Morgan, Kaufman, "Business Intelligence: The Savvy Manager's Guide", Second Edition, 2012
4. Sharda, R., Delen, D. and Turban, E. (2014). Business Intelligence, A Managerial Perspective on Analytics. Boston: Pearson
5. fraim Turban, Ramesh Sharda, Dursun Delen, "Decision Support and Business Intelligence Systems", 9th Edition, Pearson 2011
6. Bekmuradov A.Sh., Musaliyev A.A., Khashimkhodzhayev Sh.I. "Information business": Study guide. - T.: "ECONOMY", 2019. - 160 p.).

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA “YASHIL IQTISODIYOT”NI JORIY ETISHNIG IJOBIY TA’SIRI VA AHAMIYATI

Xidirova Marg‘uba Rustamovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Korporativ boshqaruv kafedراسi katta o‘qituvchisi, PhD

m.xidirova@tsue.uz

Quybaqova Mohiniso Zokirjon qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistri

mkuybakova@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada so‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyotining baqqraror rivojlanishi uchun turli bo‘limlar, tarmoqlari va sohalari o‘rtasida o‘zaro mutanosiblikni taminlashda “Yashil iqtisodiyot”ning o‘rni va roli hamda bu borada mamlakatimizda bugungi kunda olib borilayotgan ishlar to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirib o‘tilgan. Ekologiya va iqtisodiyotning o‘zaro ta‘siri, iqtisodiy ta‘sir, atrof-muhit va tadqiqot natijalari bo‘yicha faoliyat muhokama qilinadi. Ekologik xavflarni sezilarli darajada kamaytirish uchun iqtisodiyotda davlat ishtiroki yomonlashishi va mamlakatda ishlab chiqarishdan keladigan zararlarning oldini olish hamda “yashil iqtisodiyot”ning afzalliklari ta‘kidlangan.

Kalit sozlar: “Yashil” iqtisodiyot, muqobil energiya, “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi, atrof-muhit, iqtisodiy o‘shish.

Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o‘shish sur‘atlarini ta‘minlash uchun barcha sohalarida “yashil” iqtisodiyot texnologiyalarini faol joriy etish 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi vazifalari doirasidagi maqsadlardan biri[1]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, O‘zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o‘tish Strategiyasini amalga oshirishning ustuvor yo‘nalishlari etib iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarida energiya samaradorligini oshirish, energiya resurslari iste‘molini diversifikatsiyalash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va tabiiy ekotizimlarni asrash, "yashil" iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning moliyaviy va nomoliyaviy mexanizmlarini ishlab chiqishlar belgilangan.

Avvalambor “yashil iqtisodiyot” tushunchasiga to‘xtalib o‘tsak, ilmiy tadqiqotlarda “Yashil iqtisodiyot” tushunchasi ilk marotaba 1989-yilda[2] qo‘llanilganligiga qaramasdan uning mohiyati hozirga qadar turlicha talqin etiladi. Ayrim manbalarda

“Yashil iqtisodiyot” mamlakat tabiatini yaxshilashga ko‘maklashuvchi iqtisodiyotning yangi tarmoqlari sifatida tadqiq qilinsa, ba’zi tadqiqotlarda “Yashil iqtisodiyot” tabiatga yordam beruvchi va foyda keltiruvchi yangi texnologiyalar, ekotizimlarsifatida o‘rganiladi, uchinchi guruh tadqiqotlarda esa “Yashil iqtisodiyot” – bu ekologik toza mahsulotlar yaratishga yo‘naltirilgan rivojlanishning yangi bosqichiga o‘tish, uning asosini sof yoki “Yashil” texnologiyalar tashkil etadi deyiladi. “Yashil iqtisodiyot” tushunchasining keng tarqalgan, nisbatan to‘liq ta‘rifi BMTning Atrof-muhiti muhofaza qilish dasturi (UNEP) tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, “Yashil iqtisodiyot” – bu “odamlar varovonligi va ijtimoiy tengligining yaxshilanishi, ekologik risklar va ekologik taqchilliklarni sezilarli darajada kamaytirish”ga olib keluvchi iqtisodiyotdir[3]. Mazkur tushunchaning mohiyatini yoritib berishda umumqabul qilingan yondashuvlar mavjud emasligi “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi hali shakllanish bosqichida ekanligidan dalolat beradi.

Ushbu konsepsiya iqtisodiyot tarmoqlari, “Yashil iqtisodiyot” nazaryasi, tamoyillari yoki “yashil iqtisodiyot” siyosatiga nisbatan ham qo‘llanilishi mumkin. “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasining asosiy maqsadi barqaror iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash va investitsiyalarni oshirish bilan bir vaqtda atrof muhit muhofazasi va ijtimoiy integratsiya sifatini yaxshilash hisoblanadi[4]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, mazkur maqsadga erishish uchun davlat va xususiy investitsiyalarni barqaror rivojlanishning ekologik va ijtimoiy omillarga keng miqyosda yo‘naltirish zarur bo‘ladi. “Yashil iqtisodiyot”ning maqsadi tabiiy resurslardan oqilona foydalangan salbiy ekologik ta‘sirlarni nisbatan kamaytirgan holda barqaror iqtisodiy o‘shishga erishishdir. “Yashil iqtisodiyot” haqida so‘z borar ekan, uni atrof-muhit bilan uzviy bog‘liq ekanligini unutmasligimiz lozim, aynan ekologiyaning tobora yomonlashib borishi butun insoniyatni ushbu global muammoning yechimini topishga undaydi. “Agar biz atrof-muhitga zarar yetkazmagan holda, “Yashil iqtisodiyot” o‘shishiga o‘z hissamizni qo‘shsak, dunyo bo‘ylab quyosh energiyasiga yo‘naltirilgan

investitsiyalarning ajoyib o'zgarishlari qanchalik ko'p narsalarga erishishimiz mumkinligini ko'rsatib bermoqda", deydi BMTning Atrof-muhit bo'yicha rahbari Erik Zolhaym.

Xalqaro hamjamiyatda "yashil iqtisodiyot" Strategiyasiga insoniyat rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatuvchi ekologik, energetik, oziq-ovqat va iqtisodiy muammolarni hal etishga qaratilgan asosiy yechim sifatida qaralmoqda.

O'zbekistonning iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij bitimiga qo'shilishi munosabati bilan issiqxona gazlarini qisqartirish va atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish bilan bog'liq bo'lgan majburiyatlarni zimmasiga oldi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning Harakatlar strategiyasi doirasida 2019 yil uchun qabul qilingan davlat dasturining 250-bandida mazkur Strategiya ishlab chiqish ko'zda tutilgan[5].

"Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi tarafdorlari amaldagi iqtisodiy tizim aholi turmush darajasining yaxshilanishida muayyan ijobiy natijalarga olib kelganligiga qaramasdan takomil emas, deya hisoblashadi. Ekologiyaning buzilishi (iqlim, o'zgarishi, cho'llanish, bio xilma-xillikning yo'qotilishi), tabiiy kapitalning tugab borayotganligi, kambag'allik miqyosining ortib borishi, chuchuk suv oziq-ovqat, energiyaning yetishmasligi, odamlar va mamlakatlar o'rtasida tengsizlik kabi muammolar amaldagi iqtisodiy tizimning mukammal emasligi sabablidir.

Zamonaviy ekologiyaning bosh maqsadlaridan biri bo'lgan qayta tiklanish xususiyatiga ega manbalar va atrof-muhitga zararli bo'lgan chiqindilardan oqilona foydalangan holda olinadigan biogazlardan mamlakat iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishida keng foydalanishdir. Qayta tiklanuvchi energiya – bu atrof-muhit energiya oqimidan olinadigan energiya manbaidir. Bularga quyosh, shamol, suv, resurslari, geotermal manbalar, sanoat va munitsipal, qishloq xo'jalik chiqindilaridan olingan biogaz kiradi. Muqobil energiya manbalari shaharlarda birlamchi uglevodorodlar resurslarni tejash, mamlakat energetika xavfsizligini ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Sanoatda va binolarda energiya tejamkor texnologiyalardan foydalanish, transport tizimini rivojlantirish "Yashil iqtisodiyot" shakillanishida muhim o'ringa ega. Ushbu choralar nafaqat energiya sarfini kamaytirish orqali atrof muhitga zararli chiqindilar chiqarilishini kamaytiradi va energiyaga sarflanayotgan xarajatlar qisqarishiga olib keladi. Atmosferaga uglerod chiqarishda sanoatdan keyingi o'rinda turuvchi transport tizimida elektromobillar ishlab chiqarish (ularga xizmat ko'rsatuvchi infratuzilmani rivojlantirish), jamoat transportini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chiqindilarni qayta ishlash ularning ekologiyaga salbiy ta'sirini kamaytiradi, resurslarni tejash, mahsulot tannarxini kamaytirish, ish o'rinlarini yaratish imkonini beradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, chuqur qayta o'ylab chiqilgan takliflar quyidagilardan iborat:

- 1) investitsiyaviy loyihalarning jozibadorligini oshirgan holda ishlab chiqish;
- 2) mamlakatimizga kiritilayotgan sarmoyalar tarkibida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning salmog'ini oshirish;
- 3) xususiy mulkchilik va tadbirkorlikni yanada rivojlantirish;
- 4) eksportga mo'ljallangan, chuqur qayta ishlangan tovar va mahsulotlarni ishlab chiqarishni rag'batlantirish;

5) soliq, bank-moliya tizimini chuqur qayta isloh qilish, samarasiz kredit va subsidiyalardan voz kechish;

6) mavjud resurslardan oqilonava samarali foydalanishni yo'lga qo'yish;

7) "yashil" energiyadan keng foydalanish bo'yicha hukumat va hududiy hokimliklar qarorlarini qabul qilish;

8) aholi va davlat energiya iste'molida energiya tezamor texnologiyalarni qo'llash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish;

9) "yashil" uy va binolar qurish bo'yicha amaliy taklif va ishlanmalar ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, kelajakda iqtisodiyot taraqqiyotini innovatsion texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bu yo'nalishda esa muqobil energiya manbalaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Demak, davlatimiz rahbarining yangi qarori asosida bu borada boshlangan ishlar miqyoslari yanada kengayadi, samaradorligi esa ortaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1]__Prezidentning 02.12.2022 yildagi «2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining «yashil» iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida»gi [PQ-436-son qarori](https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/uzbekiston_qanday_qilib_yashil_iqtisodiyotga_utadi)
https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/uzbekiston_qanday_qilib_yashil_iqtisodiyotga_utadi

[2] Blueprint for a green economy: David Pearce, Anil Markandya and Edward B. Barbier. Earthscan, London, Great Britain, 1989. 192 pp

[3] Навстречу «зелёной» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности / Штайнер А., Айрис Р., Бэсса С. И др: ЮНЕП/ГридАрендаль,2011. С. 17

[4] Навстречу «зелёной» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности / Штайнер А., Айрис Р., Бэсса С. И др: ЮНЕП/ГридАрендаль,2011. С. 20

[5] <https://lex.uz/docs/-4168749?ONDATE=18.01.2019%2000>

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHI

To'xtasheva Hilola Amrillo qizi,
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti
hilolatukhtasheva@gmail.com

Ilmiy rahbar: Zakirova Sayora Alimovna
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
o'qituvchisi, iqtisodiy fanlar nomzodi, Dotsent
Sayora.6262@mail.ru

Annotatsiya

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir. Yalpi ichki mahsulotda tarmoq ulushini oshirish masalalari, soha rivojidadagi to'siq va cheklovlar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmi, xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganildi. Bu borada kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini va rolini